

Аналітична записка

з питань порівняльного законодавства щодо досвіду функціонування органів державного енергетичного нагляду в державах-членах ЄС*

Анотація. В аналітичній записці досліджено правове регулювання діяльності національних регуляторів енергетичних ринків щодо здійснення енергетичного нагляду й технічного моніторингу енергетичних установок, мереж та іншої енергетичної інфраструктури, принципи та особливості системи контролю безпечної діяльності енергетичних систем з боку незалежних регуляторів держав і функціонування таких систем на національному рівні. Проаналізовано досвід здійснення енергетичного нагляду у Франції, Німеччині, Чехії, Латвії, Данії та Фінляндії.

Вступ. Під енергетичним наглядом (далі – нагляд) розуміється контроль дотримання учасниками енергетичного ринку (за виключенням споживачів) вимог нормативно-правових актів з питань технічної експлуатації енергетичних (електричних та газових) станцій та мереж, технічного стану енергетичних установок і мереж. У законодавстві ЄС та держав-членів ЄС частим є вживання термінів «енергетичний моніторинг», «енергетичний менеджмент» та «енергетичний контроль».

Основними принципами формування конкурентного внутрішнього енергетичного ринку ЄС є жорстке дотримання директив та регламентів ЄС в енергетичній сфері, це неможливо без існування незалежних державних регуляторів, що забезпечують імплементацію та виконання обов'язкових правил щодо функціонування енергетичних ринків.

У Повідомленні Європейської комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету, Комітету регіонів та Європейського інвестиційного банку щодо рамкової стратегії розбудови стійкого енергетичного союзу з перспективною політикою щодо зміни клімату¹ основним завданням визначено надання споживачам безпечної, стійкої, конкурентоспроможної та доступної енергії. У 2019 році Європейський Союз затвердив 4-й енергопакет «Чиста енергія для всіх європейців» («Clean energy for all Europeans package»). Пакет складається із восьми документів, що містять обов'язкові для втілення державами-членами ЄС вимоги до організації внутрішніх та загальноєвропейських ринків енергії². Розділом 5 згаданого документу Європейська Комісія має намір встановити регулярний моніторинг субсидій на викопне паливо в ЄС і очікує, що держави-члени виконуватимуть свої енергетичні та кліматичні плани поступової відмови від субсидій на викопне

¹ Communication from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee, the committee of the regions and the european investment bank a framework strategy for a resilient energy union with a forward-looking climate change policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2015%3A80%3AFIN>

² Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee, the committee of the regions and the european investment bank clean energy for all europeans. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2016:0860:FIN>

паливо. Це дозволить підтримувати розробку, впровадження, моніторинг та оцінку політики та відповідних фінансових інструментів³.

Основна частина

1.1. Загальні принципи діяльності національних регуляторів локальних енергетичних ринків у державах-членах ЄС

Слід наголосити, що саме незалежні державні (національні) регулятори забезпечують виконання обов'язкових правил щодо функціонування енергетичних ринків держав-членів ЄС.

Національні органи регулювання енергетики (далі – регулятори) шляхом впровадження мережових тарифів та норм згідно з Директивою 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 р. про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС (далі – Директива 2009/72/ЄС) передбачають для операторів мереж стимули щодо забезпечення системними послугами користувачів мереж. Це дає їм змогу реалізовувати заходи з підвищення енергоефективності у контексті продовження розгортання розумних енергосистем, із виконанням відповідних наглядових (контрольних) функцій.

З метою допомоги регуляторам у налагодженні співпраці та забезпеченні безперебійного функціонування внутрішнього енергетичного ринку ЄС створив Агентство Європейського Союзу зі співробітництва регуляторів енергетики, ACER (далі – ACER), яке є координаційним центром між регуляторами енергетичних ринків держав-членів ЄС.

ACER підтримує інтегрований функціонуючий внутрішній енергетичний ринок електроенергії та газу ЄС. Електроенергія та газ продаються і постачаються відповідно до найвищих стандартів прозорості, а споживачі ЄС отримують переваги від широкого вибору постачальників, справедливих цін і більшого захисту їхніх прав та інтересів⁴.

Відповідно до Третього енергетичного пакету ЄС регулятор має бути незалежним від уряду, а регулятори держав-членів повинні співпрацювати один з одним для сприяння конкуренції, відкриттю додаткових енергетичних ринків, для забезпечення ефективного та безпечного функціонування інфраструктури⁵.

Згідно з положеннями Директиви (ЄС) 2019/944 Європейського Парламенту та Ради від 5 червня 2019 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС⁶ (далі – Директива 2019/944) саме регулятор заохочується до здійснення технічних заходів щодо забезпечення безпеки енергосистем та енергетичної інфраструктури, що в українському законодавстві визначається як

³ Clean Energy For All Europeans. Pp. 4, 5; Annex II. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1481278671064&uri=CELEX:52016DC0860#footnote21>

⁴ European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER) Single Programming Document 2023-2025 Ljubljana, 15 December 2022. URL: https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/en/The_agency/Mission_and_Objectives/Documents/ACER_Programming_Document_2023-2025.pdf

⁵ Third energy package. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/market-legislation/third-energy-package_en

⁶ Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L0944>

«енергетичний нагляд». Отже, фактично регулятор має виступати відповідальною установою на національному рівні щодо виконання правил ЄС венергетичній сфері.

Директивою 2019/944 регламентуються загальні принципи та правила для виробництва, передачі, розподілу, зберігання енергії та постачання електроенергії, а також положення про захист споживачів з метою створення інтегрованих конкурентних, орієнтованих на споживача, гнучких, справедливих і прозорих ринків електроенергії у Спільноті. До компетенції держави-члена входить визначення політичних рамок, у яких повинні діяти регуляторні органи, наприклад, щодо безпеки постачання енергетики. Однак загальні керівні принципи енергетичної політики, видані державою-членом ЄС, не повинні порушувати незалежність або автономію регуляторних органів та приписи права ЄС в енергетичній сфері.

Директивою 2019/944 передбачено також обов'язок регуляторів гарантувати, що оператори систем передачі та оператори систем розподілу вживають відповідних заходів з метою забезпечення стійкості та гнучкості мережі. Регулятори повинні контролювати ефективність цих операторів на основі таких показників: розвиток дистанційного моніторингу та керування енергетичними підстанціями в режимі реального часу; зменшення втрати в електромережі; частота та тривалість перебоїв у електропостачанні. Регулятори повинні мати повноваження видавати обов'язкові рішення щодо електроенергетичних компаній та накладати на них санкції за порушення зобов'язань, або звернутися до компетентного суду. З цією метою регулятори повинні мати можливість вимагати необхідну інформацію від електроенергетичних компаній, проводити відповідні розслідування та врегульовувати суперечки. Регуляторам також слід надати повноваження приймати рішення, незалежно від застосування правил конкуренції, щодо відповідних заходів, які б забезпечили переваги для споживачів шляхом сприяння ефективній конкуренції, що необхідно для належного функціонування внутрішнього ринку електроенергії.

Кожна держава-член призначає єдиного регулятора на національному рівні, що не перешкоджає призначенню інших регулятивних органів на регіональному рівні, за умови, що один із них є основним представником для контактних цілей на рівні ЄС в Раді регуляторів ACER відповідно до статті 21(1) Регламенту (ЄС) 2019/942 та статті 58 Директиви 2019/944.

1.2. Особливості функціонування органів державного енергетичного нагляду у державах-членах ЄС

Франція. Енергетичний кодекс Франції (Code de l'énergie)⁷ визначає цілі та пріоритети національної енергетичної політики, у тому числі здійснення енергетичного нагляду. Державним регулятором є Комісія з питань регулювання енергетики (далі – Комісія⁸), яка сприяє належному функціонуванню ринків

⁷ Code de l'énergie. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000023983208/LEGISCTA000033619145/#LEGISCTA000033619145

⁸ Commission de Regulation de l'Energie. URL: <https://www.cre.fr/>

електроенергії та природного газу на користь кінцевих споживачів відповідно до цілей енергетичної політики Франції (стаття L131-1 Енергетичного кодексу Франції). З цією метою Комісія: контролює операції, що здійснюються між постачальниками, трейдерами та виробниками електроенергії та природного газу; здійснює моніторинг операцій постачальників, трейдерів та виробників електроенергії та природного газу щодо квот на викиди парникових газів; оцінює належне переведення мереж зрідженого нафтового газу на електрику чи відновлювані джерела енергії у районах, не пов'язаних із мережею міста тощо (статті L131-2, L131-3, L131-5 Енергетичного кодексу Франції). Крім того, що стосується сектору електроенергії та газу, Комісія має право доступу до банківських рахунків енергетичних компаній, що здійснюють діяльність у секторі електроенергії та природного газу, а також до економічної, фінансової та іншої інформації. Агенти Комісії уповноважені проводити розслідування та мають право доступу до установ, землі, приміщень і професійних транспортних засобів у робочі години енергетичних компаній, також мають право отримувати звітні документи та рахунки-фактури, інші документи, робити їх копії тощо.

Комісія має право залучати до виконання своїх наглядових функцій зовнішніх фахівців, які призначаються головою Комісії для окремої інспекційної місії на обмежений строк.

Також Комісія має право розпочати розслідування виявлених правопорушень. Про кримінальні правопорушення, що стосуються енергетичного ринку та надання послуг з електроенергії та газу, агенти Комісії повідомляють в офіційному звіті, що надсилається окружному прокурору. З метою притягнення до адміністративної відповідальності голова Комісії подає запит про застосування санкцій до Комітету з вирішення спорів та санкцій Франції.

Водночас у Франції запроваджена практика моніторингу виконання енергетичної політики, згідно з якою будь-яка фізична або юридична особа, що виробляє, транспортує, розподіляє, імпортує, зберігає, експортує або постачає енергію, надсилає відповідальному адміністративному органу дані про її діяльність. Адміністративний орган може делегувати повноваження щодо збору, обробки та розповсюдження цієї інформації державним установам, менеджерам мереж передачі та розподілу або третім особам, які пропонують гарантії незалежності стосовно виробників, постачальників та операторів. Також адміністративний орган може делегувати повноваження щодо збору, обробки та розповсюдження інформації, необхідної для державної статистики споживання енергії.

Статтями R311-33 – R311-40 Енергетичного кодексу Франції впроваджена процедура контролю (нагляду) за об'єктами виробництва електроенергії. Інспекційні органи з проведення енергетичного контролю (нагляду) затверджуються наказом Міністра енергетики, опублікованим в Офіційному журналі Французької Республіки. Інспекційним органом може бути організація, акредитована Французьким комітетом з акредитації (COFRAC) або будь-яким іншим органом державної влади з акредитації, який підписав багатосторонню угоду про визнання, укладену в рамках Європейської координації органів з

акредитації (або «Європейської акредитації») на основі стандарту NF EN ISO/CEI 17020 «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів, що здійснюють інспекцію». Наказом Міністра енергетики визначаються процедури перевірки відповідності загальним вимогам, що застосовуються до всіх енергетичних об'єктів незалежно від дати введення їх в експлуатацію та галузі, до якої вони належать; обсяг контролю; вимоги щодо перевірок. Методи енергетичного контролю (нагляду) є предметом еталонних систем контролю, затверджених Міністром енергетики Франції⁹.

У Німеччині основним завданням Федерального мережевого агентства Bundesnetzagentur¹⁰ (далі – Агентство) є забезпечення дотримання Закону «Про енергетику» (EnWG)¹¹ та постанов в енергетичній сфері. Агентство гарантує лібералізацію та дерегуляцію ринків енергетики через недискримінаційний доступ до мережі, визначає системну плату за такий доступ, здійснює моніторинг. Для досягнення своїх регуляторних цілей Агентство має у своєму розпорядженні низку правових інструментів впливу, зокрема право на витребування інформації, проведення розслідувань, а також право накладати диференційовані санкції за власним рішенням. Рішення Агентства може бути оскаржено у суді.

Натомість регіональні офіси Агентства підтримують зв'язок зі споживачами та промисловістю по всій державі. Вони є місцевим контактним пунктом, зокрема для спеціалістів із телекомунікаційних питань.

Слід відзначити, що у Німеччині вирішення проблем енергоефективності та енергозбереження, реалізації федеральної енергетичної політики загалом покладено на міністерства федеральних земель з питань навколишнього середовища, економіки (у частині оцінки та прогнозування розвитку енергетичної сфери), а також з питань транспорту, будівництва та міського розвитку (у частині питань енергозбереження будівель).

Широкий спектр енергозберігаючих проектів та програм, включаючи безпеку енергетичної інфраструктури, її оцінку, контроль за роботою діючих електростанцій, здійснює Німецьке енергетичне агентство (Deutsche Energie Agentur, DENA)¹², засноване у 2000 р. Німецьке енергетичне агентство (далі – DENA) є товариством з обмеженою відповідальністю та, одночасно, федеральною структурою. Засновниками DENA є держава в особі Федерального міністерства економіки та змін клімату Німеччини (Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (BMK))¹³ спільно з іншими федеральними органами з питань транспорту, будівництва і житлового господарства, а також охорони навколишнього середовища та безпеки реакторів. Іншим засновником DENA є банківська група KfW (Німецька кредитна установа для відбудови)¹⁴.

⁹ Code de l'énergie. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000023983208/LEGISCTA000033619145/#LEGISCTA000033619145

¹⁰ Bundesnetzagentur. URL: https://www.bundesnetzagentur.de/cln_122/DE/Home/home_node.html

¹¹ Energy Industry Act (EnWG) legislation type. Legislative Law. Passed in 2005. URL: <https://climate-laws.org/geographies/germany/laws/energy-industry-act-enwg>

¹² DENA. Deutsche Energie Agentur. URL: <https://www.dena.de/ueber-die-dena/>

¹³ Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz. BMK. URL: <https://www.bmwk.de/Navigation/DE/Home/home.html>

¹⁴ KfW: Bank auf Verantwortung. URL: <https://www.kfw.de/kfw.de-2.html>

DENA закріпилося на ринку як компетентний центр у сфері енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії. Воно є незалежним партнером, який: ініціює, координує та веде енергетичні проекти; оцінює технології; розробляє концепції кампаній і координує їх здійснення; розробляє програми модернізації електростанцій та стратегії майбутньої вітрової енергетики, механізми чистого розвитку (clean development) та програми спільної реалізації (joint implementation). Завдання DENA, викладені у його Статуті¹⁵, включають: моніторинг енерговитрат; аналіз паливно-енергетичного балансу держави та динаміки цін на енергоносії; розробку стратегій будівництва електричних установок на відновлюваних джерелах енергії; планування модернізації діючих електростанцій; торгівлю емісійними квотами; консультування органів державної влади з питань ефективного використання енергії тощо.

Згідно з параграфом 2 згаданого Статуту основними напрямками діяльності DENA є: раціональне використання енергії, відновлювані джерела енергії, комбіноване тепло, електроенергія та охолодження. Агентство сприяє співпраці енергетиків та агенцій із захисту клімату. Для виконання своїх завдань DENA може залучати своїх членів та третіх осіб за принципом компетентності¹⁶.

DENA здійснює моніторинг своєї діяльності, що забезпечує постійну перевірку ефекту мережевих ініціатив у енергетичній сфері. Водночас це гарантує, що ініціатива може бути зарахована до досягнення окремих цілей політик ЄС. Рівень енергозбереження та економія квот на парникові гази енергетичними мережами підтверджується проведеною DENA процедурою моніторингу. Моніторинг є анонімним. У десяти відсотках компаній-учасників мереж проводяться вибіркові перевірки інформації про вжиті заходи.

Отже, у Німеччині державний регулятор має обов'язки щодо контролю за енергетичними ринками, а також функції нагляду за об'єктами енергетики.

У Чехії обов'язки щодо регулювання енергетичних ринків покладено на національного регулятора – Офіс регулювання енергетики (Energetický Regulační Úrad)¹⁷ (далі – Офіс), утворений Законом «Про умови ведення бізнесу та здійснення державного управління в енергетичному секторі та про внесення змін до деяких законів»¹⁸. До компетенції Офісу згідно з § 8 згаданого Закону належить видача ліцензій в енергетичному секторі. Так, § 11 Закону встановлює права та обов'язки ліцензіатів. Зокрема, власник ліцензії зобов'язаний здійснювати діяльність таким чином, щоб забезпечити надійне та постійне безпечне постачання енергії, подавати до Офісу дані для прийняття рішень щодо цін та даних для підготовки і реалізації програм підвищення енергоефективності, підтримки та моніторингу енергетичних послуг та інших заходів.

¹⁵ Satzung des Bundesverbandes der Energie- und Klimaschutzagenturen Deutschlands (eaD) e. V. in der Fassung vom 28.04.2021. URL: https://energieagenturen.de/wp-content/uploads/2021/05/eaD-Satzung_Stand_04-21.pdf

¹⁶ § 2 Zweck und Aufgaben des Vereins: Satzung des Bundesverbandes der Energie- und Klimaschutzagenturen Deutschlands (eaD) e. V. URL: https://energieagenturen.de/wp-content/uploads/2021/05/eaD-Satzung_Stand_04-21.pdf

¹⁷ Energetický Regulační Úrad. URL: <https://www.eru.cz/o-eru>

¹⁸ 458/2000 Sb. ZÁKON ze dne 28. listopadu 2000 o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon). URL: <https://www.aspi.cz/roducts/lawText/1/49962/1/2/zakon-c-458-2000-sb-o-podminkach-podnikani-a-o-vykonu-statni-spravy-v-energeticky-odvetvich-a-o-zmene-nekterych-zakonu-energeticky-zakon>

Відповідно до § 17 Закону до обов'язків Офісу віднесено: захист законних інтересів клієнтів і споживачів в енергетичному секторі; підтримку конкуренції; нагляд за енергетичними ринками; підтримку використання відновлюваних і вторинних джерел енергії; підтримку комбінованого виробництва електроенергії та тепла; моніторинг кількості викидів біометану; підтримку децентралізованого виробництва електроенергії тощо. Офіс є регуляторним органом, що здійснює нагляд в енергетичному секторі відповідно до § 18 та за дотриманням приписів Закону «Про захист прав споживачів у сфері бізнесу в енергетичному секторі»; здійснює моніторинг та перевірку умов доступу до газових резервуарів та пов'язаних з ними послуг; публікує річний звіт про результати моніторингової діяльності в енергетичному секторі, а також річний і квартальний звіти про роботу систем в енергетичному секторі у спосіб, який забезпечує віддалений доступ; співпрацює з регуляторними органами інших держав-членів ЄС та ACER; контролює договірні відносини між оператором системи передачі та іншими особами, які є частиною того самого концерну, включно з ходом їх виконання.

Комісія з питань регулювання державної служби *Latvii* (Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija) (далі – Комісія) є регулятором в енергетичному секторі та здійснює контроль: за діяльністю енергопостачальних суб'єктів; передачі, розподілу теплової або електричної енергії; передачі, розподілу чи зберігання природного газу (стаття 82 Енергетичного закону Латвійської Республіки)¹⁹.

Комісія має такі повноваження: здійснювати контрольні перевірки роботи об'єктів енергопостачальних суб'єктів та її належного і своєчасного проведення; здійснювати контроль і нагляд за виконанням і дотриманням вимог щодо якості електричної, теплової енергії та газу; брати участь у з'ясуванні причин аварій у системах електро-, теплової енергії та газопостачання і в роботі Комісії з розслідування аварій на об'єктах енергопостачальних суб'єктів у випадках, визначених законами та нормативно-правовими актами.

Комісія видає ліцензії на надання публічних послуг в енергетичному секторі, реєструє виконавця публічних послуг та здійснює контроль за дотриманням ліцензійних умов. Також під час виконання визначених законом функцій Комісія має право незалежно від ступеня секретності запитувати та отримувати безоплатно інформацію, необхідну для виконання її завдань, від надавачів і споживачів публічних послуг, органів державної влади та місцевого самоврядування, а також посадових осіб.

Комісія у межах своєї компетенції самостійно приймає рішення та видає адміністративні акти, які є обов'язковими для виконання надавачами та споживачами публічних послуг, у тому числі має право на анулювання ліцензії за наявності підстав, передбачених законами²⁰. Комісія також має право застосовувати стягнення за адміністративні правопорушення та забезпечувати позасудове вирішення спорів. Важливо відмітити, що діяльність регулятора

¹⁹ Energy Law Rīga, 22 September 1998. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/49833>

²⁰ Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem 2000.gada 7.novembrī. URL: <https://likumi.lv/ta/id/12483-par-sabiedrisko-pakalpojumu-regulatoriem>

фінансується за рахунок доходів, отриманих від справляння державного мита за регулювання публічних послуг та від платежів за послуги, що надаються регулятором.

Суб'єкти енергопостачання один раз на рік подають Комісії звіт про виконану та заплановану діяльність, а також надають регулятору іншу обов'язкову інформацію, визначену законом²¹.

Комісія здійснює нагляд за виконанням договорів, укладених між оператором системи передачі та власником електроенергетичної системи. Також як позасудовий орган Комісія вирішує спори між оператором системи передачі та власником електроенергетичної системи (стаття 8 Закону «Про електричний ринок»)²².

Якщо Комісія виявляє, що системний оператор, власник електроенергетичної системи, виробник електроенергії, трейдер електроенергії, агрегатор або учасник енергетичного ринку не відповідає вимогам закону (стаття 47 Закону «Про електричний ринок»), вона може прийняти одне або декілька з таких рішень:

- 1) покласти обов'язок забезпечити виконання відповідних вимог закону увстановлений термін;
- 2) винести попередження;
- 3) накласти штраф.

Адміністративний акт Комісії, виданий відповідно до закону, може бути оскаржений до адміністративного регіонального суду. Подання до суду заяви про скасування, визнання недійсним адміністративного акта не зупиняє його дії, за винятком частини адміністративного акта щодо накладення штрафів.

Водночас Кабінет Міністрів Латвії визначає відповідальний орган, що забезпечує організацію нагляду та контролю за діяльністю виробників електроенергії, які користуються окремими правами (обов'язкового викупу виробленої електричної енергії та права на отримання гарантованої плати за електроенергію), шляхом прийняття рішення про призупинення державної допомоги або рішення про анулювання наданих прав, повернення виробниками електричної енергії безпідставно або неправомірно отриманої державної допомог. Під час такого контролю проводяться перевірки виробників електричної енергії. Для обстеження електростанцій запрошуються фахівці відповідної галузі.

У Фінляндії національним регулятором є Енергетичне агентство (Energiavirasto)²³ (далі – Агентство), яке стежить за тим, щоб ринки електроенергії та природного газу Фінляндії функціонували відповідно до енергетичного законодавства, а також підтримували стабільний розвиток національних, регіональних та європейських енергетичних ринків. Агентство є незалежним органом та виконує функції національного органу нагляду за оптовим ринком електроенергії та розвитком безпеки постачання електроенергії

²¹ Energy Law Rīga, 22 September 1998. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/49833>

²² Elektroenerģijas tirgus likums Rīgā 2005.gada 25.maijā. URL: <https://likumi.lv/ta/id/108834-elektroenerģijas-tirgus-likums>

²³ Energiavirasto. URL: <https://energiavirasto.fi/sahko-ja-maakaasumarkkinat>

та природного газу. Воно створене Законом «Про Енергетичне агентство» та має своїм завданням просування цілей національної енергетичної політики Фінляндії, здійснює енергетичний нагляд, моніторинг національного та міжнародного розвитку енергетичної галузі, виступає з ініціативами щодо розробки енергетичного законодавства, допомагає Міністерству праці та економіки Фінляндії у запровадженні енергоефективності тощо²⁴.

Відповідно до законодавства *Данії* Міністр клімату, енергетики та постачання (далі – Міністр) несе загальну відповідальність за безпеку електропостачання (§ 27 Закону «Про електропостачання»)²⁵. Міністр здійснює нагляд за дотриманням умов ліцензій, виданих відповідно до цього Закону, а також за діяльністю Energinet (державної публічної компанії з газу та електропостачання) і дочірніх компаній, що повністю належать цій компанії (§ 51 Закону «Про електропостачання»). До повноважень Міністра віднесено право на видачу ліцензій на електропостачання, які можуть бути анульовані за рішенням суду та, в окремих випадках, за рішенням Міністра (§ 54 Закону «Про електропостачання»). Міністр має також повноваження тимчасово відкликати ліцензію.

Відповідно до § 63а зазначеного Закону Міністр встановлює правила щодо видачі, передачі та скасування гарантій походження електроенергії, зокрема:

- 1) яку інформацію має містити гарантія походження, та
- 2) умови видачі, передачі та анулювання гарантії походження.

Крім того, Міністр встановлює правила нагляду та контролю за гарантіями походження та може уповноважити компанію або експертну установу чи організацію виконувати визначені функції щодо енергетичного нагляду та контролю. Згідно з Наказом Міністра № 1216 від 06.07.2021 р.²⁶ Energinet визначено органом, що здійснює видачу, передачу, анулювання та контроль за гарантіями походження електроенергії та газу з відновлюваних джерел енергії, на які поширюється дія Закону «Про постачання електроенергії» та Закону «Про постачання природного газу». Energinet є уповноваженим органом щодо видачі, передачі, анулювання та нагляду за гарантіями походження електроенергії та газу для централізованого опалення та централізованого охолодження з відновлюваних джерел енергії, на які поширюється дія Закону «Про тепlopостачання» та Закону «Про централізоване охолодження». Гарантія походження має стандартний розмір 1 МВт/год. У межах нагляду за гарантіями походження уповноважений орган ініціює вибіркові перевірки суб'єктів, які звертаються за гарантіями походження чи їх отримали. Уповноважений орган може стягувати плату для покриття необхідних витрат у зв'язку з наглядом за гарантіями походження. Для типів енергії, які охоплюються стандартом «CEN – EN 16325», уповноважений орган під час нагляду керується цим стандартом.

²⁴ §113.12.2013/870 Dokumentin versiot ViitetiedotPå svenska Laki Energiavirastosta. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130870>

²⁵ Bekendtgørelse af lov om elforsyning. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/984#id2803eaf8-debf-462c-85f3-2a9258911b29>

²⁶ Bekendtgørelse om oprindelsesgarantier for elektricitet, gas, fjernvarme og fjernkøling fra vedvarende energikilder. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1216>

Також Forsyningstilsynet є регулятором у сфері електроенергії, газу, централізованого опалення та відходів (далі – Регулятор) та діє відповідно до Закону «Про датський орган постачання» (Lov om Forsyningstilsynet)²⁷. Регулятор виконує завдання відповідно до цього Закону та галузевого законодавства, яке включає закони «Про постачання електроенергії», «Про постачання природного газу», «Про тепlopостачання»²⁸, «Про сприяння відновлюваній енергії» та «Про заохочення економії споживання енергії».

У системі наглядових функцій Регулятор контролює виконання різними суб'єктами дотримання законодавства про електроенергію, газ, опалення та відходи, у тому числі дотримання правил контролю та нагляду, встановлених Міністром клімату, енергетики та постачання Данії. Із цією метою Регулятор може видавати обов'язкові до виконання розпорядження, накази, вимагати надання інформації.

З метою інспекції Регулятор може отримати доступ до приміщень енергетичних компаній або інших учасників енергетичного ринку, на місці ознайомитися та отримати копію будь-якої необхідної інформації, включно з рахунками енергетичної компанії або іншого учасника ринку, іншими бухгалтерськими матеріалами, діловими книгами та іншими діловими документами, незалежно від того, чи зберігається ця інформація в електронному вигляді. Так, наприклад, якщо Регулятор виявить, що ціни та умови поставки електроенергії є такими, що порушують положення Закону «Про електропостачання», датський орган постачання може наказати змінити ціни та умови поставки електроенергії (§ 77 Закону «Про електропостачання»). За невиконання обов'язкових вимог Регулятора можуть накладатися щоденні або щотижневі штрафи на посадових осіб енергетичних компаній або інших учасників енергетичного ринку. Скарги на рішення Міністра або Регулятора розглядає Комісія з енергетичних скарг.

1.3. Енергетичний нагляд в Україні

Енергетичний нагляд в Україні здійснює Державна інспекція енергетичного нагляду України (далі – Інспекція)²⁹.

Державний енергетичний нагляд у галузях електроенергетики і тепlopостачання покликаний забезпечити контроль за технічним станом та експлуатацією електричних станцій, теплових, тепловикористальних установок і мереж, а також енергетичного обладнання. Крім того, забезпечується нагляд за випробуванням та ремонтом теплових, тепловикористальних електроустановок і мереж та виконанням робіт з їх проектування.

Регулятором ринків електроенергії, газу, теплоенергії, житлово-комунальних послуг є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), і є постійно

²⁷ URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/690>

²⁸ Bekendtgørelse af lov om varmforsyning. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/2068#id407fa01c-e68a-4204-862d-7f52e4181b16>

²⁹ Деякі питання Державної інспекції енергетичного нагляду України: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2018 р. № 77. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2018-%D0%BF#Text>

діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Вона здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, зокрема щодо: діяльності з виробництва, передачі, розподілу, постачання електричної енергії, зберігання енергії; діяльності з організації купівлі-продажу електричної енергії на ринку; транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), надання послуг установки LNG, постачання природного газу; транспортування нафти, нафтопродуктів та інших речовин трубопровідним транспортом; діяльності з виробництва теплової енергії на теплогенеруючих установках, включно з установками для комбінованого виробництва теплової та електричної енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, постачання теплової енергії в обсягах понад рівень, що встановлюється умовами та правилами провадження господарської діяльності (ліцензійними умовами); діяльності у сфері централізованого водопостачання та водовідведення в обсягах понад рівень, що встановлюється умовами та правилами провадження господарської діяльності (ліцензійними умовами).

Законодавство України, що регламентує суспільні відносини у сфері паливно-енергетичного комплексу України, загалом визначає такі види нагляду в залежності від виду енергії:

1) державний енергетичний нагляд в електроенергетиці (стаття 9 Закону України «Про ринок електричної енергії» № 2019-VIII від 13 квітня 2017 року)³⁰, предметом якого є господарська діяльність, пов'язана з виробництвом, передачею та розподілом електричної енергії, а також з використанням енергії для власних потреб учасниками ринку (крім споживачів) в частині технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання, випробування та ремонту електроустановок і мереж, виконання робіт із проектування електроустановок і мереж;

2) державний нагляд (контроль) у сфері теплопостачання (стаття 14 Закону України «Про теплопостачання» № 2633-IV від 2 червня 2005 року)³¹, предметом якого є господарська діяльність, пов'язана з виробництвом, транспортуванням, постачанням та використанням теплової енергії у частині технічної експлуатації теплових, тепловикористальних установок і мереж, енергетичного обладнання суб'єктів відносин у сфері теплопостачання, випробування та ремонту зазначених установок і мереж, режимів споживання теплової енергії, а також виконання робіт із проектування теплових, тепловикористальних установок і мереж;

3) державний нагляд у сфері використання когенераційних установок (стаття 13 Закону України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу»

³⁰ Про ринок електричної енергії: Закон України № 2019-VIII від 13 квітня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

³¹ Про теплопостачання: Закон України № 2633-IV від 2 червня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15#Text>

№ 2509-IV від 5 квітня 2005 року)³², який забезпечує центральний орган виконавчої влади у сфері енергозбереження – Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) – відповідно до Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 67633;

4) моніторинг безпеки постачання природного газу (стаття 7 Закону України «Про ринок природного газу» від 9 квітня 2015 року № 329-VIII)³⁴, який здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в нафтогазовому комплексі – Міністерство енергетики України – відповідно до Положення про Міністерство енергетики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 р. № 507³⁵;

5) нагляд за дотриманням власником газотранспортної системи та оператором газотранспортної системи обов'язків, встановлених Законом (стаття 4 згаданого Закону України «Про ринок природного газу»), який забезпечує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП)³⁶;

6) державний нагляд у сфері гірничих відносин за додержанням гірничого законодавства під час проведення гірничих робіт, будівництва та експлуатації, ліквідації або консервації гірничих підприємств (стаття 10 «Гірничого закону України» № 1127-XIV від 6 жовтня 1999 року)³⁷.

Висновки. Аналіз законодавства держав-членів ЄС свідчить, що поняття «енергетичний нагляд» (крім Фінляндії та, незначною мірою, Чехії) не застосовується. Водночас, близькі за змістом до нагляду функції державних установ (регуляторів) енергетичних ринків позначають термінами «моніторинг», «контроль», «менеджмент». У більшості держав функції енергетичного нагляду покладені на національного регулятора енергетичних ринків.

В окремих державах (наприклад, Німеччині) регулювання енергетичних ринків та енергетичний нагляд здійснюються різними установами, що не суперечить вимогам права ЄС в енергетичній сфері. Основні завдання та відповідальність державних органів енергетичного нагляду чітко регламентовані у законодавчих актах (Енергетичний кодекс Франції, Закон Чехії «Про енергетику», Закон Фінляндії «Про Енергетичне агентство» тощо). Обов'язки

³² Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу: Закон України № 2509-IV від 05.04.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2509-15#Text>

³³ Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: постанова КМУ від 26 листопада 2014 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>

³⁴ Про ринок природного газу: Закон України від 09.04.2015 р. № 329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2014-%D0%BF#Text>

³⁵ Про Міністерство енергетики України: постанова КМУ від 17 червня 2020 р. № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-%D0%BF#Text>

³⁶ Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). URL: <https://www.nerc.gov.ua/>

³⁷ Гірничий закон України від 06.10.1999 р. № 1127-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14#Text>

таких структур у національному законодавстві, у частині вимог до регулятора, мають посилання на відповідні директиви та регламенти ЄС.

Загальною метою функцій енергетичного нагляду є забезпечення функціонування енергетичного обладнання та енергетичних ринків для реалізації національної енергетичної політики у відповідності до програмних документів ЄС, а також дотримання прав споживачів щодо вибору вигідного постачальника, що гарантуватиме безперебійне енергопостачання та конкуренцію в енергетичній сфері.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*